

Demokrácia és politikai cselekvés

MAX KAASE: DEMOCRACY AND POLITICAL ACTION
INTERNATIONAL POLITICAL SCIENCE REVIEW 2010,
31(5): 539–551

Max Kaase, a bremeni Jacobs University oktatója az *International Political Science Review*-ban megjelent művében a demokrácia megítélésének változásával foglalkozik. A demokrácia a XIX. századi Európából és Észak-Amerikából ered. Kezdetben viszonylag kevés országban honosodott meg, hiszen filozófiai alapját a XVIII. századi francia és amerikai forradalmak eseményei szolgáltatták. Kasse szerint a feudális és tekintélyelvű államokon való felülkerekedését a tudomány és a kutatások megnövekedett szerepe, a felsőoktatási intézmények számának növekedése és az ipari forradalom is elősegítette.

A XX. századi Európa egy része mégis visszatért a tekintélyelvű, sőt a totalitárius (mind jobb, mind baloldali) rendszerekhez, ami egy időre eltörölte a demokrácia által létrehozott szabadság- és előjogokat. Ezek a rezsimek népiértásokban vettek részt, és egy olyan háborúban, amely 50 millió ember megöléséhez vezetett, és aminek óriási mértékű gazdasági, társadalmi és kulturális pusztítás lett az eredménye. Így nem csoda, hogy 1949 után új erőre kapott a demokrácia megszilárdítására irányuló törekvés.

Ugyanerre az időszakra alakult ki az empirikus társadalomtudományok – és az összehasonlító elemzések – széles körű elfogadottsága is, a kutatók nagyobb hangsúlyt helyeztek a politikai kultúrára és a lakosság politikai rendszerhez és főbb résztvevőikhez fűződő viszonyára.

Ezeknek az új eljárásoknak a jelentősége az 1960-as években lejátszódó folyamatok vizsgálatokor vált kézzelfoghatóvá. Ezek eleinte tiltakozások voltak, de gyakran alakultak át erőszakos összecsapásokká, résztvevői pedig a diszkrimináció ellen harcoló afroamerikaiak és fehér liberális aktivisták voltak, illetve olyan diákok, akikre nagy hatással volt az amerikaiak beavatkozása a vietnámi háborúba. E tiltakozások során kritikákat fogalmaztak meg a demokratikus politikával szemben, ami a lakosságot is megosztani látszott. Persze nem szabad elfelejteni, hogy ezek az események a hidegháború időszakában zajlottak, és a támadások elsősorban a Nyugat kapitalista-demokratikus rendszerét vették célba.

A politikatudomány újabb kutatási módszereként bevezették a *politikai részvétel empirikus tanulmányát*, amely *Lester Milbrath* nevéhez kötődik. Ennek a módszernek a jelentősége abban rejlik, hogy egy olyan kérdőívet alkalmaznak, ami minden résztvevő országban használható, így könnyen összehasonlítható adatokhoz segít hozzájutni.

Max Kaase a következőkben azt a kérdést vizsgálja, hogy a totalitárius kommunizmus visszaszorulása a nyugati demokráciák támogatottságának megszilárdulását jelentette-e. A bársonyos forradalom után az a vélekedés alakult ki, hogy a többségi liberális demokrácia kimerített minden olyan megvalósítható alternatívát, amely az alapvető emberi jogokat és a szabadság mindenre kiterjedő formáját támogatja. *Huntington* is erre a vélekedésre alapozta a *demokratizálódás harmadik hullámáról* szóló teóriáját, azonban ez az elmélet manapság megdőlni látszik, hiszen a demokra-

tizálódás terjedésének elakadása figyelhető meg az utóbbi időben, különösen az iszlám társadalmakban. Sőt, mi több, egyes országok vezetői az iszlám hit agresszív értelmezését úgy használták fel, hogy egyfajta ellenséges attitűdöt alakítsanak ki a Nyugattal, és annak társadalmi-kulturális értékeivel szemben.

Az 1970-es években a társadalomtudományokban megjelent az igény egy *összehasonlító longitudinális* kutatási módszer bevezetésére, ami előrelépést jelent az olyan vizsgálati módszerekhez képest, amikkel csupán egy bizonyos időpont eseményeit tanulmányozták. Ezek segítségével már olyan kérdéseket is vizsgálhattak a tudósok, amelyek az EU működésével kapcsolatos elégedettséget vagy az értékek változását vették górcső alá.

A tudósok a 70-es években fogalmazták meg a *demokrácia válságának elméletét*, amely szerint a rendszerben való csalódottság mérséklésére nem elég kisebb változtatásokat végrehajtani, hanem a rendszer teljes megváltoztatása lenne a kívánatos. Ennek az egyre növekvő csalódottságnak a jelei a hatvanas évek közepétől váltak megfigyelhetővé. Ilyen volt például a szavazók számának drasztikus csökkenése, ami egyébként gyakran tükrözte a foglalkoztatási rendszer átalakulását, illetve a politizálásban résztvevők számának növekedése, ami az oktatási szint emelkedésével volt magyarázható. Ennek hatására megjelent az igény a környezetvédelemre (zöld pártok), és a nők szerepe is megváltozott mind a politikában, mind a társadalomban. Ezek az események mind rávilágítanak arra: szükséges, hogy a kormány nyitott legyen a változásra irányuló igényekre, akár politikai, akár társadalmi szférában jelennek meg azok.

Ezeknek a változásoknak azonban nem kellett volna szükségszerűen ma-

guk után vonni a demokráciából való kiábrándulást, ami mégis megfigyelhető gyakorlatilag az összes nyugati társadalomban. Ennek magyarázatára Dalton és az Európa Tanács is ugyanazokat a lehetséges tényezőket találták, amelyek közül a társadalmi tőke hanyatlása, a kultúrák közötti migráció vagy a média hatása csak néhány példa.

Persze azt senki sem feltételezheti, hogy csak a véletlennek köszönhetően jelentek meg ugyanabban az időben az összes társadalomban ugyanazok a mindent átható problémák. Ennek egyik magyarázata lehet az, hogy az egyes országokban a kommunizmust a benne élő lakosság buktatta meg, ami a polgárokat éberebbé tette saját demokráciájuk hiányosságaival szemben.

Egy másik megközelítés szerint a hanyatlás érzése abból is eredhet, hogy valaki sorozatosan a vesztes oldalra teszi le a voksát a választások során, ami által úgy érezheti, hogy nincs befolyással a történésekre. A szakértők ráadásul úgy vélik, hogy az állampolgároknak meg kellene tanulniuk, hogy hogyan kell veszíteni.

A politikatudománynak egy másik felmerülő problémával is szembe kell néznie, mégpedig a *politikai történesekbe való egyenlő beleszólás* problematikájával. Az állampolgárok nagy része számára a politika továbbra is csak jelentéktelen tevékenység, amit csupán a szavazófülkékben, egy-két petíció aláírásával, vagy egy bojkotthoz való csatlakozással tapasztalnak meg – ha megtapasztalnak egyáltalán. De vannak olyan észrevétlenül tevékenykedő csoportok parlamenten belül és kívül is, amelyek anélkül érnek el eredményeket, hogy a szélesebb társadalomnak feltűnne a jelenlétük. A polgároknak ezen rátermettebb csoportja azonban aránytalanul nagy hatást gyakorol a politikai dön-

tésekre. Dalton ennek hatására ki is jelenti, hogy a nagyobb hozzáférhetőség a politikai részvételhez az eddigieknél még nehezebben feloldható kompromisszumot teremtett.

A fő eszköz ennek megoldására a *felelősségre vonhatóság*. Ez a megközelítés sem tudna azonban teljes mértékben igazságot szolgáltatni az egyes csoportoknak, akik a mai demokrácia szeretőgázó kihívásával néznek szembe. Éppen ezért rendelt meg az Európa Tanács egy olyan vizsgálatot, amely a demokrácia problémáival és az ezekre adható válaszokkal foglalkozik, annak érdekében, hogy megmentse az államformát a történelmi megsemmisüléstől. A kutatás eredménye *huszonnyolc intézményes változást* javasol, az információ szabadabb áramlásának lehetővé tételétől a népszavazások és népi kezdeményezések szélesebb körű lehetőségéig.

Max Kaase tanulmányának legfontosabb üzenete az, hogy a politikai repertoár kibővítése előnyt jelent, nem pedig fenyegetést a liberális demokrácia számára. A jövőbeli kihívások közül pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy elérkezett az idő a Nyugat-Európán és Észak-Amerikán túli adatok felhasználására is, hiszen már a világ számos, eddig nem elemzett pontján találhatóak felhasználható adatok. *Churchill* aforizmáját pedig továbbra is nyitott kérdésként fogja fel, amelynek megválaszolása a politikatudósok kezében van: „Senki nem tesz úgy, mintha a demokrácia tökéletes volna, vagy korlátlan bölcseséggel rendelkezne. Sőt, a demokrácia a legrosszabb kormányzási forma – nem számítva az összes többit, amellyel az emberiség időről időre megpróbálkozik.”

CSEKE-TÁSKAI VERONIKA

Gazdag segélyezőők, szegény országok

M. A. THOMAS: RICH DONORS, POOR COUNTRIES
POLICY REVIEW 2012, 175.SZÁM

A fejlődő országok segélyezői manapság a szegény kormányzatok megsegítésére összpontosítják a támogatásukat, elvárva tőlük egy szélesebb társadalmi, gazdasági és szociális szerepvállalást. Hajlamok nyugati példák alapján létrehozott mércéket alkalmazni a szegény régiókra is, elfeledkezve arról a tényről, hogy az általuk minimálisan elfogadott kormányzati méret a felhalmozott vagyon hatására jött létre a fejlett országokban. Azzal, hogy vonakodnak a valós helyzetet felmérni, aláássák a szegény országok kormányzásának minőségét és elmélyítik azok segélyfüggőségét. A fejlődő államok kormányzatai a nyugatiaknak csak korlátozott verziói lehetnek, amelyek alkalmazkodnak szűkös erőforrásaikhoz.

Az iparosodott országok körében az *állam széles körű szerepvállalásának* koncepciója az 1930–1940-es években vált elterjedtté. A függetlenségüket akkor és néhány évtizeddel később elnyerő fejlődő országok kormányzatai megkísérelték ezt a példát követni, ám az 1980-as évekre ez nehéz helyzetbe hozta őket. Amikor pedig a csőd szélére jutott országok a nemzetközi pénzügyi intézményekhez fordultak hitelért, konzervatív erők kerültek hatalomra az USA-ban és Angliában. A *washingtoni konszenzusként* emlegetett időszak államminimalizálási politikája vegyes eredményekkel járt a szegényebb országokban. Napjaink megközelítésének megértésére remek példa az ENSZ *Millenniumi nyilatkozata*, amelyben az államok ígéretet tettek többek között a szegénység megfelezésére, az univerzális alapfokú okta-

tás létrehozására, a csecsemőhalandóság és a főbb betegségek – mint például az AIDS – visszaszorítására 2015-ig. Ez a kezdeményezés burkoltan az egyes kormányzatokra bízta a kitűzött célok megvalósítását, ezért a segélyezők a szegény országok kormányzati minőségének javítására koncentrálnak, elsősorban technikai támogatás nyújtásával. Ez a fel fogás arra utal, hogy sokan nem értették még meg a XX. századi állami szerepvállalással kapcsolatos tanulságokat.

Az előző évszázad az állami költekezés, méret, és feladatok robbanásszerű bővülését hozta az iparosodott világban. Megjelentek olyan új kormányzati feladatok, mint a szociális háló létrehozása és fenntartása, vagy a közoktatás kiterjesztése. Diszkrimináció elleni, környezetvédelmi, munkabiztonsági, és a gazdaságot szabályozó intézkedések születtek. A régi állami funkciók is kibővültek, komplexebbé váltak, és a minőségük is javult. Az *Adolph Wagner* közgazdász által megalkotott Wagner-törvény kimondja, hogy a közszférának van egy hosszú távú tendenciája: *a gazdaság méretével együtt nő az iparosodott országokban*. Az emberi jogok köre ugyancsak kiszélesedett: az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában* szociális jogok is szerepelnek, mint például az élelemhez, egészségügyi ellátáshoz, a munkahely biztonságához, vagy az ingyenes és kötelező alapfokú oktatáshoz való jog.

Ma a segélyezők a szegény kormányzatok és a civil társadalom megerősítésére és megreformálására fókuszálnak. A célzott országok képességihiányának orvoslását tréningprogramoktól, infrastruktúraépítéstől és közvetlen pénzügyi támogatásoktól várják. Kevés figyelem jut a politikai akadályoknak. A fejlődő országok kormányzatainak tevékenysége többnyire kimerül a hatalom meg-

ragadásában, az ország kifosztásában, a barátok megsegítésében és az ellenfelek likvidálásában.

Azt is figyelembe kell venni, hogy a fejlődő országok kormányzatai egyszerűen *túl szegények* ahhoz, hogy a segélyezők által megkövetelt intézményeket és szolgáltatásokat megengedhessék maguknak. A donorok erről a tényről megfeledeznek, mivel jelenleg nem létezik széleskörűen használt módszer az államok vagyonának összehasonlítására. A sokat bírált *egy főre jutó kormányzati kiadás* szemléltetési célokra ugyanakkor alkalmas lehet. Az USA-ban 2011-ben az összes állami kiadás egy főre jutó értéke például 16 417 dollár volt, szemben az afrikai Burundi 44 dollárjával. A segélyezés ezt az értéket akár duplájára is megnövelheti, de még azzal együtt is hatalmas a szakadék.

A segélyezők továbbá nem mérik fel az általuk létrehozott vagy megkövetelt intézkedések segélyezett kormányzatokra háruló költségeit. A visszatérő költségek problémájának megoldására több kezdeményezés is indult, de a segélyezők költségvetési ciklusainak hosszúsága és az a tény, hogy inkább finanszíroznak megfogható, látható eredményekkel járó projekteket önön hatékonyságuk demonstrálása érdekében, bonyolulttá teszi számukra a hosszú távú pénzügyi elköteleződést.

A szegény országok törvényhozása gyors ütemben alkot jogszabályokat a problémák kezelésére, de természetesen a regionális intézmények is annyira gyengék, hogy egyszerűen nem képesek végrehajtani a megalkotott jogszabályokat. Maga a demokrácia is nehézségekkel jár, hiszen annak fenntartása drága és sokféle visszatérő költséggel jár. A végrehajthatatlan törvények és intézkedések azt eredményezik, hogy a jogrend és a törvény előtti egyenlőség

elérhetetlenné válik. A kormányzat minősége így romlik és a segélyfüggőség egyre csak mélyül. Azzal, hogy a segélyezők a kormányzatokra bízzák, hogy melyik lépést mikor és kinek a javára teszik meg, a korrupciót élénkítik. Ráadásul a számonkérhetőség se jöhet szóba akkor, ha olyan feladatokat bízunk a fejlődő országokra, amelyeket képtelenek teljesíteni.

Számos fejlődő ország gyors gazdasági növekedése nem jelenti azt, hogy a nyugati állammodell alkalmazható lenne az ő esetükben is. Nincs semmi okunk arra, hogy azt gondoljuk, minden ország a Földön egyszer olyan gazdag lesz, mint a mai leggazdagabb országok. A szegény országok fenntartható és hatékony kormányzatai szükségszerűen *más típusúak* lesznek különböző és kevésbé drága intézményekkel, illetve sokkal korlátozottabb funkciókkal. A segélyezők által megkövetelt lépéseknek nyilvánosan hozzáférhető elemzésekkel kell párosulniuk, figyelmet fordítva a visszatérő költségek problémájára is. Elégendő mértékű és hosszú távú finanszírozásra van szükség. Fontos továbbá a segélyezői és kormányzati felelősség nyílt elválasztása, ahelyett, hogy minden az utóbbira háruljon. Ez lehetővé teszi, hogy a szegény kormányzatokat ne terheljék a lehetőségeiken túl, megteremtve a számonkérhetőségüket is. A következő célkitűzésnek egy *új típusú állammodell* létrehozásának kell lennie, a segélyezők és segélyezetttek közös munkájának eredményeképpen. Nem kell az emberi jogokba és méltóságba vetett hitet megingatni, még akkor sem, hogyha a fejlődő országok nem tudnak ezeknek hiánytalanul érvényt szerezni. Be kell érni részeredményekkel is.

KUBIK BÁLINT GYÖRGY

A jövő alakítása

JEFFREY D. SACHS: WRITING THE FUTURE
PROJECT SYNDICATE, 2013. JANUÁR 24.

Mit tartogat a jövő a globális gazdaság számára? Vajon világszerte javulni fognak az életkörülmények, ahogy a szegény országok technológiai ugrással felzárkóznak a gazdagabbakhoz? Vagy kicsúszik a jólét a kezeink közül, mert a korrupció és a kapzsiság által vezérelve kimerítjük a létfontosságú erőforrásokat, és leromboljuk az emberi jólét alapjául szolgáló természetes környezetet? Az emberiség legnagyobb feladata, hogy egy jóléti világot teremtsen, nem egy romokban heverőt.

A mi történetünk ebben az új században íródik, és egy regényhez hasonlóan, nem csak egy befejezése lehetséges. A jólét kiterjesztése – vagy eltűnése – egyáltalán nem biztosan bekövetkező események. A jövő (jobban mint gondolnánk – vagy mint beismernénk) emberi döntés kérdése, nem pusztán előrejelzés.

Az Európában és az Egyesült Államokban folyamatban lévő gazdasági válság ellenére a fejlődő világ folyamatos és gyors gazdasági növekedést valósított meg. A Nemzetközi Valutaalap előrejelzése szerint a fejlett gazdaságok csak 1,5 százalékkal fognak növekedni 2013-ban, a fejlődő országok gazdasági növekedése azonban eléri majd az 5,6 százalékot. Ázsia mára meghatározóvá vált fejlődő gazdaságai várhatóan 7,2 százalékos növekedést könyvelhetnek majd el, Szubzaharai Afrika kibocsátása pedig előreláthatólag egy egészséges 5,7 százalékkal fog növekedni.

A folyamat világos és erőteljes. Azok a technológiák, amelyek egykor csak a gazdag országok tulajdonában álltak, ma már az egész világon megtalálhatók. A mobiltelefon-használók száma például

Szubszaharai Afrikában a közel nulla előfizetőről az elmúlt 20 évben nagyjából 700 millióra duzzadt. Ezek a telefonok segítenek eljuttatni a bankokat, az egészségügyet, az oktatást, az üzletet, a kormány által nyújtott szolgáltatásokat és a szórakoztatást a szegények számára. Néhány éven belül a világ népességének túlnyomó többsége rendelkezni fog széles sávú, vezeték nélküli hálózati hozzáféréssel.

Van azonban még egy igazság. A tavalyi volt a valaha megfigyelt legmelegebb év az Egyesült Államokban. A megyék mintegy 60 százalékát sújtotta a szárazság, beleértve a középnyugati, „éléskamra-államokat” és a Nagy Síkságot. Októberben egy kivételes „szupervihar” sújtotta az atlanti partvidéket New Jersey környékén, 60 milliárd dolláros károkat okozva. Az éghajlati problémák – árvizek, aszályok, hóhullámok, szélsőséges viharok, hatalmas erdőtüzek stb. – a világ számos részén pusztítottak 2012-ben: Kínában, Ausztráliában, Délkelet-Ázsiában, a Karib-térségben, és Afrika Száhel-övezetében.

Ezek a környezeti katasztrófák egyre gyakoribbak, mert részben olyan emberi tevékenységek következményei, mint az erdőirtások, a parti erózió, az elképesztő szennyezés, és persze az üvegházhatású gázok kibocsátása. Ezek megváltoztatják a bolygó éghajlatát, és savasítják az óceánokat. Az újdonság az, hogy míg az éghajlatváltozáshoz hasonló csapások korábban csak jövőbeli fenyegetésként jelentek meg, mostanra világos és jelenlévő veszélyek. A tudósok még nevet is adtak korunknak: ez az *Antropocén*, amelyben az emberiség (görögül antroposz) jelentősen befolyásolja a bolygó ökoszisztémáját.

Itt rejtezik a nagy feladatunk, ami meg fogja határozni, hogy a prosperitás útját követjük-e, vagy összeomlik a társa-

dalmunk. A gyorsan növekedő fejlődő országok egyszerűen nem követhetik a mai gazdag országok növekedési útját. Ha megpróbálják, a gazdaság kiteszítja a planétát a biztonságos működési zónából. Megnövekszik a hőmérséklet, a viharok egyre intenzívebbek lesznek, az óceánok savasodása folytatódik, és mérhetetlen számú faj fog kipusztulni életük megsemmisülésével.

A helyzet az, hogy az emberiség komoly választás előtt áll. Ha a világ gazdaságának növekedési mintái folytatódnak, az *ökológiai katasztrófához vezet*. Ha a világ gazdasága képes egy új növekedési mintát követni – egy olyat, amely a fejlett technológiákat (okostelefonokat, szélessávot, precíziós mezőgazdaságot és napenergiát) használja –, képesek lehetünk úgy jólétet biztosítani, hogy közben megmentjük a bolygót.

A mai növekedési minta a *megszokott lehetőségnek* nevezhető, az okos technológiák használatával elérhető növekedési minta pedig a *fenntartható fejlődési lehetőségnek*. Az előbbi működhet egy darabig, de végül szomorú vége lesz, míg a fenntartható fejlődés útja hosszú távú jóléthez vezethet.

Tehát mi kell ahhoz, hogy a történetünknek boldog vége legyen? Először is, globális társadalomként fel kell ismerünk, hogy meg kell hoznunk egy döntést. A megszokott út kényelmes. Azt gondoljuk, értjük. Azonban ez az út nem elég jó: a jelenlegi pályát tekintve a rövid távú jólét számos *jövőbeli krízis árán* valósítható csak meg. Másodsor, fel kell ismerünk a már kezünkben lévő új eszközök és a technológia erejét. A fejlett információs technológia – számítógépek, műholdas térképek, képfeldolgozás, szakértői rendszerek – segítségével most lehetőségünk van több ételt kisebb környezeti károsodás árán termelni; egyaránt javítani a gazdagok és szegé-

nyek egészségét; több elektromosságot szolgáltatni kevesebb üvegházhatású gáz kibocsátásával; és élhetőbbé és egészségesebbé tudjuk tenni a városainkat, még úgy is, hogy az urbanizáció milliárdokkal fogja növelni a bolygó népességét a következő évtizedekben. Harmadszor, bátor célokat kell kitűznünk magunk elé – *a jólét kiterjesztése és a közegészség javítása* a bolygó megmentése mellett. Ötven évvel ezelőtt *John F. Kennedy* amerikai elnök azt mondta, hogy nem azért kell elmennünk a Holdra, mert könnyű, hanem azért, mert nehéz – a bennünk lévő legjobbat tette próbára. A mi generációnk számára a fenntartható fejlődés lesz a kihívás, arra bátorítva minket, hogy használjuk a kreativitásunkat és emberi értékeinket, hogy egy fenntartható jólétet biztosítsunk a zsúfolt és veszélyeztetett bolygónkon.

Megtiszteltetésnek veszem, és büszke vagyok arra, hogy az Egyesült Nemzetek főtitkára, *Ban Ki Mun* megkért, hogy segítsek mozgósítani a világ szakértőit a cél érdekében. Társadalmunk legnagyobb tehetségei – az egyetemeken, az üzleti életben, a civil szervezetekben és különösen a világ fiataljai – készen állnak arra, hogy szembeszálljanak a legnagyobb kihívásokkal, és csatlakozzanak az ENSZ új hálózatához, a *Sustainable Development Solutions Network*-höz (Fenntartható fejlődési megoldások hálózata). A következő hónapokban és években ezek a vezetők fogják megosztani az elképzeléseiket egy virágzó és fenntartható globális társadalomról.

(www.project-syndicate.org/commentary/creating-a-sustainable-development-path-for-the-global-economy-by-jeffrey-d-sachs)

FORDÍTOTTA RISKÓ GERGELY

Mit mutatnak a tudományos kutatások?

GARY GUTTING: WHAT DO SCIENTIFIC STUDIES SHOW?

OPINIONATOR, EXCLUSIVE ONLINE COMMENTARY FROM THE TIMES, APRIL 25, 2013

Minden gyakori hírolvasó ismeri a népszerű médiajelentéseket a tudományos eredményekről. Ezeket közlésekben, híradásokban, véleményformáló műsorokban és gyakran arra használják őket hogy hatásos érveket sorakoztassanak fel olyan fontos kérdésekben, mint egészségügy, nevelés, oktatás vagy akár spiritualitás és önismeret. Mennyire kell komolyan vennünk ezeket?

Például, 2004 óta olvashatunk olyan tanulmányokról, amelyek kimutatják, hogy „a D-vitamin megakadályozhatja az ízületi gyulladást”. A 2010-es *Johns Hopkins Health Alert* bejelentette: „Az utóbbi évtizedben robbanás következett be azon kutatások számában, amelyek arra utalnak, hogy a D-vitamin markáns szerepet játszik az ízületi megbetegedésekben.” Azonban 2013 februárjában, egy alaposabb tanulmány a korábbi tanulmányok eredményeivel szemben komoly kétségeket támasztott. Hasonlóképpen, annak ellenére, hogy számos kutatás arra utal, hogy a niacin és a „jó koleszterin” csökkenti a szívroham esélyét, egy precízebb tanulmány kimutatta, hogy a niacinnak nincs hatása.

Az ilyen jellegű tudósítások hatására sok olvasóban merültek fel kételyek a tanulmány megbízhatóságát illetően. Kiindulva abból, ahogyan közvetítik a híreket, úgy tűnik, nem is alaptalan a megkérdőjelezés. Mi hasznuk van a tudományos eredményeknek, ha gyakran a szöges ellentétüket is bebizonyítják? Ám, a probléma nem tipikusan a

tudománnyal, hanem a levezetés módjával van.

Mindkét fenti példában a korábbi kutatások *összefüggéseket* mutattak ki, nem pedig *minden esetben érvényes oksági kapcsolatot*. Nem bizonyították, hogy a D-vitamin bevétele volt az egyetlen releváns különbség azok között, akiknek a fájdalom csökkent és akiké nem. Például az, aki a D-vitamint szedte többet is edzhetett, és ez is okozhatta a fájdalom csökkenését. Általában a legjobb módja annak, hogy magát az oksági tényezőt mutassuk ki és ne csak korrelációt, az, hogy egy *randomizált, szabályozott kísérletet* generálunk (RCT), ahol tudjuk, hogy valószínűleg csak egy releváns tényező különbözteti meg a két csoportot. A D-vitaminos, és a niacinos esetben is volt egy-egy RCT, amely kimutatta, hogy az azt megelőző eredmények csak korrelációk.

Az RCT-k megfelelő előkészítése általában nagyon nehéz, és kivitelezésük évekilg tarthat. Ennek eredménye, hogy a legtöbb kutatás, amelyekről olvashatunk, csupán korrelációkat fed fel. A publikált orvosi kutatásokból a nem-randomizáltak 80 százaléka később hamisnak bizonyul. A randomizált tanulmányoknak azonban csak 25 százaléka, és a nagy randomizált tanulmányoknak csak 15 százaléka nem bizonyul megfelelőnek.

Miért bajlódnak egyáltalán a tudósok korrelációs kapcsolatokkal, amelyeknek a többségéről tudják, hogy később hamisnak bizonyulnak? Az egyik ok, hogy ezek a tanulmányok kiváló kiindulópontot szolgáltatnak ahhoz, hogy eldöntsék, melyik feltételezést értékeljük ki alaposabban RCT-vel. Ellentétben azzal, amit sok laikus hisz, az empirikus tesztelés fő jellemzője nem az, hogy tévedhetetlen, hanem az, hogy önmagát helyesbíti. Ahogy *John Wheeler* fizikus is

mondta: „a feladatunk az, hogy gyorsan tegyünk lehetővé hibákat.” Sőt mi több *Karl Popper* egy egész filozófiát épített a tudományról, arra az ötletre alapozva: a tudomány épp azáltal fejlődik, hogy a lehető leghatékonyabban próbálja *megcáfolni a saját feltételezéseit*.

Sok tudományos hírrel az a fő probléma, hogy feltételezik, a nyilvánosság meg tudja ítélni, valójában mennyire jelentős egy tudományos eredmény. A hitelesebb tudósítások implicit módon homályosítják a pusztán korrelációs eredményeket, például azt állítják, „lehetséges”, hogy a D-vitamin csökkenti az ízületi gyulladásból eredő fájdalmat, vagy a niacin képes „lehet” arra, hogy megelőzze a szívrohamot. Azonban ritkán magyarázzák el, hogy a legtöbb korrelációs tanulmány gyermekcipőben jár, és nem megbízható. Nem magyarázzák el azt a sajátos, korlátozott szerepet, amelyet ezek a tanulmányok betöltenek a teljes tudományos folyamatban.

Létezik egy másik, kulcsfontosságú *korlát*, amelyekről a tudományos hírek – főleg a pszichológiában és a társadalomtudományokban – gyakorta nem tesznek említést. Még ha léteznek is RCT-k, amelyek határozottan megalkotnak egy tudományos törvényt, ebből nem következik az, hogy ennek az eredményére hivatkozhatunk gyakorlati döntések megalapozásához. Ahogy *Nancy Cartwright* tudományfilozófus nemrég hangsúlyozta, a legjobb RCT önmagában csak azt állapítja meg, hogy egy oknak van egy bizonyos okozata, egy bizonyos helyzetben. Például ha egy tollat és egy ólomlabdát azonos magasságból ejtenek le, azok egyszerre fognak földet érni - de *csak akkor*, ha nincs légellenállás. Általánosságban elmondható, hogy a tudományos törvények csak bizonyos feltételek mellett engednek

bizonyos viselkedésre következtetni. Ha ezek a feltételek nem állnak fenn, a törvény nem fogja tudni megjósolni, hogy mi fog bekövetkezni.

Természettudományok esetén gyakran képesek vagyunk arra, hogy a kísérletek során olyan feltételeket teremtsünk, amelyek eléggé közel vannak a valósághoz, így a kísérlet során felfedezett szabályszerűség a valóságban is helytálló legyen. A humán- és társadalomtudományokban azonban a világ komplexitása és a szoros összefüggések hiánya ezt rendkívül nehézé teszi. Lehet, hogy alaposan bebizonyították, hogy az ötödikes matematika tanításának módszere nagyon hatékony egy adott iskolai környezetben, de lehetséges hogy ugyanaz a módszer nem lesz hatékony egy másik környezetben. Cartwright úgy fogalmaz, hogy egy RCT mindössze annyit mutat nekünk, hogy „ez, itt, ekkor működött.” Ennél távlatibb következtetéseket nehéz levonni. Még ha vannak is megbízható eredményeink, „a tiszta tudományra” alapozva, mérnökökre van szükségünk ahhoz, hogy ezeket a gyakorlatban is alkalmazni tudjuk. A természettudományokban jól ismert módszereink vannak a gyakorlati átültetésre, de néhány kivételtől eltekintve az emberi világban ezek ekvivalenciái még mindig nagyon távol vannak. A humán tudományokban az „áttörésekről” szóló tudósításokban világossá kell tenni az úrt a tudomány és az alkalmazás között.

A média hajlamos arra, hogy szinte bármilyen tudományos eredményt úgy adjon elő, mint amelynek jegyében érdemes élni életünket, és a kísérletek teljes szériája a gyakorlati tudásnak egy teljes tömegét halmozza fel. Tulajdonképpen a legtöbb tudományos eredménynek nincsen azonnali gyakorlati értéke; pusztán egy kis lépéssel köze-

lebb engednek minket a végső eredményhez, amely majd egyszer hasznos lesz. Túl sok híradás mutat be kísérleti eredményeket úgy, mintha azok igazából jó tanácsok lennének a gyakorlati cselekvéshez. A legtöbb esetben ezekre az eredményekre inkább úgy kellene tekintenünk, mint hibákra, amelyek egy kicsit kevésbé valótlan következő lépés felé mutatnak.

A tudományos tudósítás sokat javulna, ha lenne egy címkéző rendszerünk, amely az adott tanulmány helyét a tudományos folyamatban pontosan jelölné. Vajon egy eredmény pusztán *előzetes* (egy kis jelentőségű heurisztikus tanulmány, amely egy feltételezést hivatott javasolni, további tesztek sorát vetítve előre), vagy egy nagyobb lélegzetvételű *megfigyelő tanulmány* terméke (amely korrelációt mutat, de semmi esetre sem alapoz meg egy minden esetben igaz összefüggést)? Vagy, egy *nagy mintás, randomizált, kontrollált kísérlet* eredményeit látjuk, amelyek meghatározott feltételek mellett mindig érvényes összefüggést mutatnak? Avagy, egy jól megalapozott *tudományos törvényről* van szó, amelyről tudjuk hogy hogyan kell alkalmazni többféle feltétel mellett is?

Természetesen a fenti kategóriák csak egy kívülálló nagyvonalú javaslati. A különböző tudományágaknak (irányító szerveiken keresztül) *professzionális címkéző sztenderdeket* kellene létrehozniuk a hétköznapi médiában szereplő tudományos tudósítások számára. Hasonló rendszer azért lenne alapvetően fontos, mert sok ember, aki tudományos tudósításokat olvas, gyakorlati döntéseket alapozhat erre a magánéletében, munkájában, vagy a közéletben.

Kilépés, beleszólás és hűség

HAROLD JAMES: BREXIT, VOICE, AND LOYALTY
PROJECT SYNDICATE, 2013. JANUÁR 25.

A tavaly elhunyt nagy közgazdász, *Albert Hirschman* különleges tehetséggel és éleselméjűséggel tapintott rá társadalmi jelenségek lényegére azáltal, hogy bizonyos problémáknál megfigyelhető emberi magatartásokat a „kilépés, beleszólás és hűség” gondolatkeretébe foglalta össze.

Egy Nyugat-Afrikában tett kellemetlen vonatút élményéből merítve, Hirschman megállapította, hogy ha egy összetett szociális rendszer lehetővé teszi az emberek számára, hogy *eltávozzanak* (kilépjenek), akkor a rendszer hatékonysága romolhat; így ennél jobb megoldás lenne az emberek *megtartása* (hűség), amely ösztönzőket biztosítana számukra, hogy *hangot adjanak* igényeiknek (beleszólás), ami javítana a rendszer teljesítményén.

Könnyen belátható, hogy ez az elmélet a személyes kapcsolatok terén is alkalmazható. A házasság felbomlik, ha a válás (kilépés) túl könnyen véghezvihető; de elviselhetlenné is válhat, ha nincs meg a kölcsönösség érzete, ha hiányzik a felek közti párbeszéd (beleszólás). Ezen párbeszéd szerepe azonban csökkenhetne, ha új lehetőségek merülnének fel, akár egy új potenciális partner megjelenése által, ami azt sugallná, hogy a problémák megvitatása nem kényszer, és nem szükséges rendezni a viszonyokat a házasság keretein belül.

Ez a gondolatmentet alkalmas a politikai viszonyok leírására is: Hirschman egy emlékezetes cikkében bemutatta, hogy 1989-ben Kelet-Németországban a kilépés lehetőségének megjelenése a kormányhűség bukását vonta maga után.

Európa talán újragondolhatja néhány aktuális dilemmáját Hirschman elméletének fényében. A házasság analógiája az európai integrációs törekvések túlhajtogatott metaforájává vált, azonban továbbra is világos, hogy a beleszólás és a hűség kérdései az Európai Unió legsürgetőbb problémái közé tartoznak. Több uniós polgár és kormányzat gondolja úgy, hogy a rendszerből hiányzik a befolyás vagy a beleszólás, ami fokozhatja az Unió iránti hűség csökkenését.

Nemrégiben egy még radikálisabb lehetőség került előtérbe. A brit miniszterelnök, *David Cameron* felvetette a „brexit”, azaz az Egyesült Királyság Európai Unióból történő kiválásának lehetőségét. A vitatkozók, akik már korábban is hirdették és támogatták a Cameron legutóbbi beszédében felvázolt átalakuló Európát, rámutattak, hogy mind a brit euroszeptikusok, mind a leghívebb eurofilok – többek között olyan ikonikus figurák, mint az Európai Bizottság korábbi elnöke, *Jacques Delors* – üdvözölték a brit kezdeményezést.

Lehetséges, hogy a brexit fenyegetése alapjaiban rázza meg Európát és az Egyesült Királyság reformtörekvései sikeressé válnak? Vagy valószínűbb, hogy Európa ezáltal még stabilabb egységgé kovácsolódik? Hirschman gondolatrendszere ez utóbbi állítást támasztja alá.

Az országok nem törekednek az elszigeteltségre, szeretik saját intézményeik és értékeik képét a szomszédos államok tükrében vizontlátni. Ez olyan mozgató erő, amely hűséget vált ki. Ennek eredményeképpen az EU folyamatos növekedésben van, míg az Egyesült Államok a világ demokratizálódását sürgeti. Azonban nem csupán a demokratikus államok szorgalmazzák befolyásuk kiterjesztését. A Szovjetunió szintén védelmező, önmagához hasonló ütközőáll-

mokkal vette körül magát, ezen kívül Olaszország *Benito Mussolinije* is büszke volt arra, hogy egy időre a fasizmus versenyképes exporttermékké vált.

A kilépés lehetőségének felismerése megfordítja azokat az alapfolyamatokat, amelyek célja a hűség kötelékeinek erősítése. Más vonzóerő is megjelenhet. Az Egyesült Királyságot a folyamatosan bürokratizálódó Európa ellen leginkább az a hit hajtja, amely szerint a brit értékek és intézmények közelebb állnak az amerikai vagy más angolszász országok és korábbi gyarmati államok berendezkedéséhez. Az 1990-es évekre a brit euroszeptikusok megalkották az „angloszféra” kifejezést, amely alatt az Európai Unióénál jóval sikeresebb és kiterjeszhetőbb modellt értettek. Az Egyesült Államok volt az a bizonyos „másik nő”, aki – mint állandó partner – aláásta az Egyesült Királyság EU-hoz fűződő hűségét. Ennek eredményeként az Egyesült Királyság elveszítette azt a képességét, hogy hatékonyan hozzájáruljon az Európai reformokhoz.

És csakugyan, a legutóbbi alkalom, mikor az Egyesült Királyság határozottan európai hangját hallatta, több mint két évtizeddel ezelőtt volt. Az 1980-as évek közepén az akkori miniszterelnök, *Margaret Thatcher* sikeresen keresztülvitte az integrált belső piac ötletét. A kereskedelem liberalizációját és a befektetéseket magában foglaló *Egységes európai okmányt* nagymértékben a brit deregularizációs elképzelés ihlette. Akkoriban mutatta be Delors az egységes fizetőeszközt, az eurót, hogy kiegészítse és kiteljesítse az egységes piacot.

Ezek után mind az amerikai *pénzügyi modell* (befolyásos pénzügyi intézmények virágzása az enyhén szabályozott piacokon), mind az amerikai *beavatkozás modellje* (Irakban és Afga-

nisztánban) lendületesebbnek és a globalizálódó világ igényeihez illeszkedőbbnek tűnt. Az amerikai álom mindkét modellje azonban mostanra veszített valamicskét a varázsából. Az iraki beavatkozásról kiderült, hogy csalásra épült, a pénzügyi kártyavár pedig összeomlott. Az Egyesült Királyság ugyanakkor még mindig valami máshoz vonzódik, így továbbra is képtelen elkötelezni magát a Hirschman elméletéből ismert *beleszólás* iránt.

Az Egyesült Államok megdöbbsent az Egyesült Királysággal folytatott „flörtölés” következményein. Az USA az egész világ felett szeretné megőrizni befolyását, nem csupán az Európa menti szigetekeken. Számára egyszerűbb, ha Európát egészként kezeli, különösen akkor, amikor néhány, a mindennapi szociális kényszerhelyzetekre adott európai válasz úgy tűnik, Amerika számára is megoldásként szolgálhat. A kimenetel egy Shakespeare-komédia kusza cselekményéhez hasonlít. Európa és az Egyesült Királyság „házas”, de utóbbi szeretné elmélyíteni Amerikához fűződő kapcsolatát, miközben Amerika inkább Európa felé táplál gyengéd érzelmeket.

A hűséget erősítő mechanizmusokat sajnos nem könnyű létrehozni. A legjobbak határozottak, hirtelenszerű gazdasági növekedésre és emelkedő jólétre épülnek, arra, amire az európai álom a múltban támaszkodott. A helyreállításuk valószínűtlen, legalábbis jelenleg. A hűségnek azonban negatív következményei is lehetnek, amelyek mindenkit a megszokott, de nem feltétlenül ideális viselkedési normák fenntartására ösztönöznek. Amerika Egyesült Királysághoz fűződő félreértett kapcsolata kockázatos mind a *csábítótra*, mind a *csábítotttra* nézve.

Japán, a szükséges hatalom

JEFFREY W. HORNUNG: JAPAN, A CONSEQUENTIAL POWER
COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS 2013. 01. 17.

A Japán hanyatlásáról folyó viták nem veszik figyelembe az ország hosszú távú erősségeit és globális közreműködését. Ehelyett inkább könnyen látható tényezőkre fókuszálnak, mint például a GDP-növekedés és a katonai erő. Figyelmen kívül hagyják Japán stratégiai fontosságának növekedését mind a biztonság, mind a diplomácia területén. Miközben Japán nem katonai nagyhatalom, és többé nem a második legnagyobb gazdasági erő, továbbra is *szükséges hatalom*.

Igaz, hogy védelmi célú kiadásai csökkentek az elmúlt években és alkotmányos előírások egyre inkább korlátozzák az önvédelmi erők beavatkozását, azonban eddig egyik tényező sem akadályozta meg Japánt abban, hogy a legmodernebb katonai erővé váljon a régióban, növelve biztonsági szerepét.

Vegyük figyelembe Japán *biztonsági partnereinek növekvő hálózatát*. Társulása Indiával és Ausztráliával növeli régiós biztonsági szerepét. Japán aktívan törekszik kapcsolatok létesítésére délkelet-ázsiai országokkal. Mivel energiaimportjának több mint 80 százaléka a Malakka-szoroson keresztül érkezik, már korán felismerte, hogy hajózási szabadságának megőrzése érdekében a Dél-Kínai tengeren együtt kell működnie a délkelet-ázsiai országokkal. Támogatta többek között a parti őrség kiképzését és hadműveleteit, a kalózkodás elleni kiképzést, különböző eszközökkel, szakértelemmel, és tengeri megfigyelési és kommunikációs rendszerekkel segíti a térség országait.

A régió többi szereplőjével kötött stratégiai partnerségek felhatalmazzák

Japánt arra, hogy aktívan alakítsa a régiós trendeket. A hidegháború előtt Japán biztonságpolitikája csak saját magára fókuszált. Azóta az önvédelmi erők nemcsak békefenntartó műveletekben vettek részt világszerte, hanem újjáépítési műveletekben is, például Irakban, sőt a tengeri egységek aktív kalózzellenes bevetéseken is részt vettek Szomáliában.

Némelyek félremagyarázzák Japán intézkedéseit, mint erőfeszítéseket Kína feltartóztatására, helytállóbb ezeket kifinomult intézkedéseknek tekinteni, amelyek a régió stabilitását segítik elő.

Japán már régóta aktív diplomata, a régiós biztonságot garantáló architektúra létrehozásán dolgozik. Eddig akkor bizonyult a legsikeresebbnek, amikor tandemben vezet másokkal, úgynevezett „együttműködő vezetésben”. Szerepet játszik új ötletek kidolgozásában és más vezető országokkal való együttműködésben.

Az ország aktívan jelen van a biztonsági és diplomáciai szférában, támogatva a nemzetközi stabilitást. Az, hogy mennyire tudja folytatni e kötelezettségvállalását, attól függ, hogyan képes felülkerekedni két belföldi kihíváson: *demográfiai összeomlás és tetőző államadósság*. Mindkettőnek kedvezőtlen hatása lesz Japán gazdaságára és megszorítást eredményezhetnek a védelmi kiadások mellett a diplomáciai kezdeményezések támogatásában is. Mindkét probléma orvoslása hozzáértő politikai vezetést igényel. Ha a japán vezetők elbuknak, a régió biztonsága szenvedni fog. A szakértelmet, erőforrásokat, tapasztalatot, diplomáciai víziót és a multilaterális intézmények/kezdeményezések iránti elkötelezettséget nehéz lesz helyettesíteni. Ennek fényében, ha egy Japán nélküli világot képzelünk el, láthatjuk, hogy az ország egy szükséges hatalom.

HAJDU BALÁZS